

УДК 378.147.091.33-027.22

DOI <https://doi.org/10.31392/2311-5491/2019-70.61>

Фурсикова Т. В.

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ МЕДІАКУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ МАГІСТРІВ ОСВІТИ

У статті визначено методологічні концепти розвитку професійної медіакультури майбутніх магістрів освіти. Методологічні основи дослідження розкрито через вивчення й аналіз наукових праць з філософії, психології, педагогіки та медіазнавства, узагальнення вітчизняного і зарубіжного досвіду розвитку професійної медіакультури майбутніх магістрів освіти.

Враховуючи сучасні концепції наукового пошуку, проблема дослідження розглянута на чотирьох методологічних рівнях:

– у філософсько-методологічному плані основними науковими ідеями, що зорієнтовані на підготовку майбутніх магістрів освіти, є положення загальної теорії діяльності, яка розкриває принципи і шляхи підвищення ефективності професійних дій, закономірності доцільної та раціональної побудови діяльності; філософії гуманістичної освіти, її вивчення в розвитку та взаємозв'язку на основі єдності логічного й історичного, загального та часткового; філософії синергетики, що передбачає відкритість, нелінійність і самоорганізацію освітніх систем;

– у загальнонауковому плані основоположними є принципи об'єктивності, сутнісного аналізу, єдності логічного та історичного, концептуальної єдності; психологічні теорії діяльності; системний і культурологічний підходи;

– у педагогічній площині важливими є ідеї, положення та методи, притаманні інформаційному, семіотичному, технологічному, компетентнісному підходам, теорії оптимізації; загальнопедагогічні вимоги закономірностей навчання; загальнодидактичні принципи;

– безпосередньо стосовно підготовки магістрів освіти у контексті дослідження враховано принципи професійного навчання, основні теорії і принципи медіаосвіти.

Дотримання цих методологічних положень і принципів є необхідним для оптимального функціонування системи розвитку професійної медіакультури майбутніх магістрів освіти.

Ключові слова: методологія, методологічний рівень, підхід, розвиток, медіакультура, майбутні магістри освіти.

Урахування провідних ідей теорії і практики вищої освіти в побудові системи розвитку професійної медіакультури майбутніх магістрів освіти потребує визначення базових світоглядних позицій, які дають можливість порівняти результати дослідження з відомими теоріями і концепціями, оцінити їх з погляду наукової новизни і значущості.

В умовах розвитку сучасної науки методологія набуває особливого значення в практичних перетвореннях соціальної дійсності. Доцільність вивчення методології об'єкта пізнання обґрунтована сучасними науковцями (В. Андрущенко, В. Беспалько, С. Гончаренко, Ю. Завалевський, В. Кушнір, В. Радул, О. Рудницька, М. Скаткін та інші). Так, С. Гончаренко вважає, що важливою дослідницькою процедурою при плануванні й організації дослідницького процесу є визначення методологічних основ дослідження, вибір методів його проведення і перетворення їх потім у конкретні дослідницькі методики, адекватні меті та завданням дослідження [4, с. 66].

Мета статті – визначити методологічні засади розвитку професійної медіакультури майбутніх магістрів освіти.

Будь-яке дослідження потребує визначення актуальних методологічних підходів, які допоможуть отримати валідні результати та згодом дійти об'єктивних висновків. Методологія – це вчення про науковий метод пізнання, а також система таких методів, основних підходів і прийомів дослідження, що застосовуються в певній науці [9, с. 17].

Саме розуміння методології та її функцій зазнало суттєвих змін, адже вузький формально-логічний підхід змінився змістовним збагаченням проблеми, що включає соціокультурний, гуманістичний вимір знань і пізнавальної діяльності. Методологічний аналіз як форма самосвідомості науки прояснює способи поєднання знання і діяльності, будову, організацію, способи одержання та обґрунтування знань. Виявляючи умови і передумови пізнавальної діяльності, у тому числі філософсько-світоглядні, методологічний аналіз перетворює їх на засоби усвідомленого вибору та наукового пошуку [8, с. 23].

У широкому значенні методологія – це сукупність найбільш загальних, зокрема світоглядних, принципів розв'язання теоретичних і практичних завдань або вчення про методи пізнання, що обґрунтовують вихідні принципи і способи їх конкретного застосування в пізнавальній і практичній діяльності [6, с. 553].

У традиційному (класичному) розумінні методологія є вченням про структуру, логічну організацію, способи й засоби, методи та процедури наукової діяльності, про поняттєво-категоріальний апарат науки, а також конкретні форми й методи досягнення завдань наукового дослідження. Методологія систематизує знання про світ та практичну дію з ним, обґрунтовує світогляд, аналізує знання про об'єкти, діяльність із ними, здійснює опис процедур, тактик, стратегічних планів і проєктів [10, с. 190].

У виданні «Філософський енциклопедичний словник» функціональне призначення і завдання методології визначені триєдино: «1) методологія є сукупністю всіх вживаних в цій науці методів. Отже, завдання мето-

дології зводяться до тих завдань, які вирішуються за допомогою цих методів; 2) методологія – це сукупність фундаментальних, зокрема світоглядних, принципів і наукових положень у їхньому застосуванні до вирішення складних теоретичних і практичних завдань. Вона покликана визначати вихідні позиції дослідника, забезпечувати правильний підхід до явищ, спрямовувати теоретичну і практичну діяльність в цілому; 3) методологія є вченням про методи, особливим напрямом теоретичних досліджень, який пов'язаний із самопізнанням науки, покликаний з'ясувати природу і зміст наукових методів, забезпечити підвищення їх ефективності» [13, с. 365].

У виданні «Соціолого-педагогічний словник» за редакцією В. Радула методологія – це «система найбільш загальних принципів, положень і методів, що становлять основу для певної науки, а також сукупність прийомів дослідження, застосовуваних у певній науці; наука про метод наукового пізнання і перетворення світу» [12, с. 137].

3-поміж функцій методології виокремлюють такі:

– можливість установити способи одержання наукових знань, які відображають динамічні процеси та явища;

– визначення шляхів досягнення певної науково-дослідної мети;

– забезпечення всебічності отримання інформації про досліджуваний процес чи явище;

– можливість введення нової інформації до фонду теорії науки;

– забезпечення уточнення, збагачення, систематизації термінів і понять у науці;

– можливість створення системи наукової інформації, яка ґрунтується на об'єктивних фактах, і логіко-аналітичного інструментарію наукового пізнання [16, с. 5].

Вплив методології на розвиток педагогічної науки зумовлений багатьма чинниками. Педагогіка все більше спирається на дослідження різних галузей знань, підсилюється якісно та кількісно, постійно збагачує та розширює свій предмет, тому необхідно зробити так, щоб це зростання було свідомим, коректним, керованим, що безпосередньо залежить від методологічного осмислення кожного важливого явища. Методологія відіграє визначальну роль у педагогічних дослідженнях, надаючи їм наукової цілісності, системності, ефективності, практичної спрямованості [7, с. 7–9].

Для розкриття сутності методології нашого дослідження виникає потреба у визначенні змістових характеристик таких її складників: методу, принципу, прийому.

Науковий рівень дослідження явища або процесу в тій чи тій галузі знань визначається його методом. У виданні «Академічний тлумачний словник української мови» поняття «метод» подається так: «1) спосіб пізнання явищ природи та суспільного життя, підхід до вивчення життя і його відображення; 2) прийом або система прийомів, що застосовуються в певній галузі діяльності» [14, с. 473].

Зазначимо, що поняття «метод» застосовується у декількох значеннях. У широкому значенні він позначає пізнавальний процес, що включає кілька способів, у вузькому – спеціальні прийоми наукової дисципліни. Основна функція методу – внутрішня організація й регулювання процесу пізнання або практичного перетворення того чи іншого об'єкта.

Сутність застосування методу полягає в тому, що знання, які містяться в ньому, визначають дії дослідника з пізнаванням об'єктом, підказують прийоми підходу до нього, набуття знання, спосіб його вираження і конструювання, організації як матеріалу для опису і вивчення [9, с. 23].

Оскільки метод пов'язаний із попередніми знаннями, то методологія поділяється на дві такі частини: вчення про початкові основи (принципи) пізнання і вчення про способи і прийоми дослідження, що спираються на ці основи.

Зазначимо, що термін «принцип» походить від латинського слова «*principium*», яке означає «начало, основа». У виданні «Академічний тлумачний словник української мови» поняття «принцип» визначається так: «1) основне вихідне положення якої-небудь наукової системи, теорії, ідеологічного напрямку тощо; основний закон якої-небудь точної науки; 2) особливість, покладена в основу створення або здійснення чогось, спосіб створення або здійснення чогось; 3) переконання, норма, правило, яким керується людина у житті або діяльності» [14, с. 693].

Діалектика як метод пізнання природи, суспільства і мислення, розглядувана в єдності з логікою і теорією пізнання, становить фундаментальний науковий принцип дослідження багатопланової і суперечливої дійсності в усіх її проявах. Діалектичний підхід дає змогу обґрунтувати причинно-наслідкові зв'язки, процеси диференціації та інтеграції, постійну суперечність між сутністю і явищем, змістом і формою, а також об'єктивність в оцінюванні дійсності. Досвід і факти є джерелом, основою пізнання дійсності, а практика – критерієм істинності теорії. Діалектика як фундаментальний принцип і метод пізнання має велику пояснювальну силу. Однак вона не підмінює конкретні наукові методи, пов'язані зі специфікою досліджуваної сфери. Діалектика виявляється в них і реалізується через них відповідно до вимог спадкоємності й несуперечливості в методології.

Слід зазначити, що фундаментальні принципи ґрунтуються на узагальнюючих філософських положеннях, які відображають найсуттєвіші властивості об'єктивної дійсності й свідомості з урахуванням досвіду, набутого в процесі пізнавальної діяльності людини. До них належать такі принципи: діалектики, що відображають взаємозумовлений і суперечливий розвиток явищ дійсності; детермінізму – об'єктивної причинної зумовленості явищ; ізоморфізму – відношень об'єктів, що відображають тотожність їх будови. Безумовно, змістова

інтерпретація цих принципів варіюється відповідно до специфіки досліджуваного матеріалу. Від тлумачення філософських принципів залежить обґрунтування методологічного підходу в дослідженні тієї чи іншої галузі.

Філософський рівень методології, в основі якого лежить діалектичний принцип, охоплює загальні принципи пізнання: 1) об'єктивність і визначеність явищ певними умовами, факторами, причинами; 2) цілісний підхід до вивчення явищ і процесів; 3) розгляд явища в його зв'язках і взаємодії з іншими явищами; 4) вивчення явища в його розвитку.

Згідно з цим сформувалися певні методологічні принципи, які забезпечують системну спрямованість наукового дослідження і практичного пізнання об'єкта. Назвемо ці принципи: принцип взаємозв'язку із зовнішнім середовищем, за яким жодне явище не може бути самодостатнім, адже воно має динамічно змінюватися й удосконалюватися відповідно до змін зовнішнього середовища; принцип цілісності, за яким досліджуваний об'єкт виступає як дещо розчленоване на окремі частини, органічно інтегровані в єдине ціле; принцип детермінізму – об'єктивної причинної зумовленості явищ; генетичний принцип, що полягає у вивченні явища в його розвитку [15, с. 6–9].

Крім фундаментальних філософських положень, що набувають статусу принципів, у процесі наукового дослідження потрібно дотримуватися і загальнонаукових принципів – об'єктивності, доказовості, системності, єдності теорії та практики.

У педагогічній літературі принципи традиційно розуміють як основні правила, керівні положення стосовно організації освітнього процесу, основні вимоги до методики й організації педагогічної діяльності. Провідними джерелами формулювання принципів у галузі освіти є, з одного боку, педагогічна теорія, а з іншого, – науково осмислені й узагальнені прогресивні розробки педагогів. З огляду на це важливо відзначити, що педагогічні принципи мають об'єктивний характер і відповідають основним закономірностям у цій галузі наукової думки. Однак принципи мають суб'єктивний характер, адже повнота їхнього усвідомлення й дотримання в реальній практиці в різних суб'єктах освіти значною мірою відрізняється [3].

Досить часто у наукових дослідженнях використовують і такий складник методології, як прийом. Прийом використовується як самостійний спосіб пізнання, що відзначається простим алгоритмом, легкістю застосування і не передбачає певних етапів практичної реалізації, що якісно різняться між собою [1, с. 93].

Інтегруючи наукові підходи до структурування методологічного аналізу педагогічної діяльності [5], методи наукового пізнання проблеми розвитку професійної медіакультури майбутніх магістрів освіти ми об'єднали у чотири групи: 1) філософські; 2) загальнонаукові; 3) конкретно-наукові; 4) практично-технологічні. Визначимо особливості кожного з них.

Зміст першого (вищого) рівня такий: філософської методології складають загальні принципи пізнання і категоріальний устрій науки в цілому. Методологічні функції виконує вся система філософського знання.

В. Андрущенко звертає увагу на принципові положення, які становлять концептуальну канву сучасної філософії освіти:

- сутність сучасного освітнього процесу становить не лише збагачення особистості певною сумою знань чи формування навичок практичної діяльності, а і всебічна підготовка людини до життя у глобалізованому інформаційному просторі через створення рівних умов доступу до якісної освіти, забезпечення освіти впродовж життя, формування толерантного світогляду і дискурсного характеру взаємодії народів і культур;

- філософське підґрунтя освітнього процесу становлять принципи пріоритету людини як особистості, свободи вибору цінностей, реалізації можливостей саморозвитку, єдності національних та загальнолюдських інтересів, системності, взаємозв'язку теорії та практики, гуманітарного і природничого знання. Навчальний процес здійснюється на основі плюральної методології соціального пізнання, факторного аналізу суспільних явищ, усвідомлення цивілізаційної єдності людської історії, толерантності у взаємодії народів і культур, дискурсивної форми (технології) організації навчання та виховання особистості;

- останнє потребує активного переоблаштування освітнього процесу на засадах інформаційних технологій, розробки та впровадження інтегративних курсів та лекторіїв, підвищення ролі самостійної роботи та навчальної практики студентів [2, с. 6–12].

Отже, перший рівень методології – філософський – дає змогу враховувати вчення про науковий метод пізнання парадигм і філософські принципи для розуміння сутності педагогічної діяльності.

Другий рівень – загальнонаукова методологія. Це рівень змістових загальнонаукових концепцій, які впливають на всі або на достатньо велику сукупність наукових дисциплін. Таким чином, загальнонауковий рівень відображає систему використання загальнонаукових методологічних підходів у дослідженні розвитку професійної медіакультури майбутніх магістрів освіти.

Третій рівень – конкретно-наукова методологія, тобто сукупність методів, принципів дослідження і процедур, застосовуваних у тій чи іншій спеціальній науковій дисципліні. Методологія спеціальної науки включає як проблеми, специфічні для наукового пізнання в даній галузі, так і питання, висунуті на більш високих рівнях методології (наприклад, проблеми системного підходу або моделювання в педагогічних дослідженнях). Отже, конкретно-науковий рівень необхідний для уточнення сутності психолого-педагогічних аспектів розвитку професійної медіакультури майбутніх магістрів освіти.

Четвертий рівень методології утворюють методика і техніка дослідження, тобто набір процедур, які забезпечують отримання однакового і достовірного емпіричного матеріалу і його первинну обробку, після

якої він може включатися в масив наявного знання. На такому рівні дослідники мають справу з високоспеціалізованим методологічним знанням, яке через притаманні йому функції і безпосередню регламентацію наукової діяльності завжди має чітко виражений і нормативний характер. Таким чином, практично-технологічний рівень ми враховуємо з метою обґрунтування оптимальних та ефективних педагогічних технологій для реалізації окреслених завдань дослідження.

Методологічні основи нашого дослідження ми визначили за таким алгоритмом:

1) вивчення наукових праць відомих учених, які застосовували загальнонаукову методологію для дослідження педагогіки та медіазнавства (галузь науки, яка вивчає взаємозв'язок медіа із суспільством, а також шляхи застосування медіа в освітній галузі);

2) аналіз наукових праць провідних учених, які водночас із загальними проблемами педагогіки досліджували питання теорії та методики професійної освіти;

3) узагальнення ідей науковців, які безпосередньо вивчали проблему професійної підготовки майбутніх магістрів освіти;

4) дослідження специфічних підходів до вирішення проблеми розвитку професійної медіакультури майбутніх магістрів освіти професіоналами-практиками, які не лише розробили, а й реалізували на практиці свої ідеї;

5) аналіз концепцій наукової і практичної діяльності українських учених і практиків з питань розвитку професійної медіакультури майбутніх магістрів освіти;

6) вивчення наукових праць зарубіжних учених і практиків за тематикою дослідження.

Методологія науково-педагогічного дослідження потребує визначення методологічних підходів до організації і проведення експериментальної роботи з обраної проблеми.

Загалом у педагогічній теорії поняття «підхід» використовують як аспект розгляду або аналізу певних освітніх явищ чи процесів, вихідну наукову позицію моделювання й проєктування об'єкта освітньої практики, а також як властивість діяльності в певній галузі освіти. Категорія «підхід» містить такі компоненти: основні поняття, що використовуються в процесі навчання; принципи як вихідні положення здійснення педагогічної діяльності, що впливають на відбір змісту, форм і способів організації навчального процесу; методи і прийоми побудови освітнього процесу [11, с. 71].

Як загальнонаукова категорія підхід має два значення. У першому значенні він розглядається як деякий вихідний принцип, вихідна позиція, основне положення або переконання, покладене в основу дослідницької діяльності. У іншому значенні підхід розуміють як напрям вивчення об'єкта (предмета) дослідження.

Істотною ознакою підходу як методологічної категорії є те, що він містить не тільки сукупність певних принципів і теоретичних положень, але й відповідні способи діяльності. Інакше кажучи, у структурі підходу як цілісного явища можуть бути виділені два рівні, а саме: концептуально-теоретичний, що включає базові (вихідні) концептуальні положення, ідеї й принципи, які виступають гносеологічною основою діяльності, що здійснюється з позицій і в межах даного підходу, ядром її змісту; процесуально-діяльнісний, що забезпечує вироблення й застосування в процесі такої діяльності доцільних і адекватних концептуально орієнтованому змісту способів і форм її здійснення.

Висновки. Методологічний підхід ми розглядаємо як вихідне положення здійснення діяльності, спрямованої на розвиток професійної медіакультури майбутніх магістрів освіти у закладах вищої педагогічної освіти. Враховуючи напрацювання дослідників та досвід підготовки майбутніх магістрів освіти, вважаємо, що серед підходів, які доцільно застосовувати у процесі розвитку професійної медіакультури, найважливішими є такі:

– культурологічний, що передбачає вивчення розвитку професійної медіакультури майбутніх магістрів освіти як феномену культури, являє собою системну організацію процесу вдосконалення, самовдосконалення, розвитку та саморозвитку, сприяє розширенню культурного поля з позиції професійно-педагогічної діяльності, творчої самореалізації магістра освіти;

– семіотичний, що передбачає розшифрування символів і знаків, смислових структур медіакультури з огляду на соціальний, політичний та загальний культурний контекст;

– інтермедіальний, який досліджує взаємозалежність професійної педагогічної освіти і медіакультури майбутніх магістрів освіти, передбачає передачу освітнього змісту засобами медіа через взаємопроникнення / синтез освіти і медіа;

– синергетичний, що виокремлює теорії, принципи і закономірності самоорганізації відкритих педагогічних систем, уможливує дослідження процесу професійної підготовки як відкритої системи, яка складається з підсистем, між якими відбувається постійний обмін інформацією;

– системний, який зумовлений тим, що професійна медіакультура майбутніх магістрів освіти розвивається як цілісна множина компонентів і зв'язків між ними, тобто як сукупність складників освітнього процесу, організаційно-педагогічних дій, операцій, процедур, педагогічних умов тощо;

– технологічний підхід як цілеспрямований, організований і прогнозований педагогічний вплив на освітній процес сприятиме підвищенню якості та ефективності розвитку професійної медіакультури майбутніх магістрів освіти;

– компетентнісний, який передбачає зміщення акцентів із засвоєння знань, умінь і навичок на розвиток складників професійної медіакультури, які забезпечать гармонійне існування і успішну професійну діяльність в умовах інформаційного суспільства.

Використана література:

1. Андрійчук В. Г. Сутнісний аспект методології наукових досліджень. *Економіка АПК*. 2016. № 7. С. 87–94.
2. Андрущенко В. Філософія освіти XXI століття: у пошуках перспективи. *Філософія освіти*. 2006. № 1. С. 6–12.
3. Беспалько В. П., Татур Ю. Г. Системно-методическое обеспечение учебно-воспитательного процесса подготовки специалиста. Москва : Высшая школа, 1989. 149 с.
4. Гончаренко С. У. Педагогічні дослідження: методологічні поради молодим науковцям. Київ ; Вінниця : ДОВ «Вінниця», 2008. 278 с.
5. Кохановский В. П., Золотухина Е. В., Лешкевич Т. Г., Фатхи Т. Б. Философия для аспирантов : учебное пособие ; изд. 2-е. Ростов-на-Дону : Феникс, 2003. 448 с.
6. Новая философская энциклопедия в 4-х томах. Москва : Мысль, 2010. Т. 2. 634 с.
7. Образцов П. И. Методы и методология психолого-педагогического исследования. Санкт-Петербург : Питер, 2004. 268 с.
8. Основи методології та організації наукових досліджень : навчальний посібник / за ред. А. Є. Конверського. Київ : Центр учбової літератури, 2010. 352 с.
9. Курлянд З. Н., Хмелюк Р. І., Семенова А. В. Педагогіка вищої школи : навчальний посібник / за ред. З. Н. Курлянд. 3-тє вид., перероб. і доп. Київ : Знання, 2007. 495 с.
10. Савчин М. Методології психології : монографія. Київ : Академвидав, 2013. 224 с.
11. Селевко Г. К. Энциклопедия образовательных технологий : в 2 т. Т. 1. Москва : НИИ школьных технологий, 2006. 816 с.
12. Соціолого-педагогічний словник / за ред. В. В. Радуга. Київ : «ЕксОб», 2004. 304 с.
13. Спиркин А. Г., Юдин Э. Г., Ярошевский М. Г. Методология. Философский энциклопедический словарь. Москва : Советская энциклопедия, 1983. С. 365–367.
14. Сучасний тлумачний словник української мови : 65000 слів / уклад. Н. Кусайкіна, Ю. Цибульник ; за заг. ред. д-ра філол. наук, проф. В. Дубичинського. Харків : ВД «ШКОЛА», 2012. 784 с.
15. Чернілевський Д. В., Томчук М. І., Дубасенюк О. А., Антонова О. Є., Захарченко В. П. Методологія наукової діяльності : навч. посіб., вид. 3-тє, переробл. Вінниця : Нілан-ЛТД, 2012. 364 с.
16. Чмиленко Ф. О., Жук Л. П. Посібник до вивчення дисципліни «Методологія та організація наукових досліджень». Дніпропетровськ : РВВ ДНУ, 2014. 48 с.

References:

1. Andriichuk, V. H. (2016). Sutnisnyi aspekt metodolohii naukovykh doslidzhen [Essential aspect of the methodology of scientific research]. *Ekonomika APK – Economics APC*, 7, 87–94 [in Ukrainian].
2. Andrushchenko, V. (2006). Filosofii osvity XXI stolittia: u poshukakh perspektyvy [The philosophy of education of the 21st century: in search of perspective]. *Filosofia osvity – The philosophy of education*. 1. 6–12 [in Ukrainian].
3. Bepalko, V. P., & Tatur Yu. H. (1989). *Sistemno-metodicheskoe obespechenie uchebno-vospitatelnogo protsessa podgotovki spetsialista [Systematic and methodological support of the educational process of specialist training]*. Moskva: Vysshaya shkola [in Russian].
4. Honcharenko, S. U. (2008). Pedahohichni doslidzhennia: metodolohichni porady molodym naukovtsiam [Pedagogical research: methodological advice to young scientists]. Kyiv, Vinnytsia: DOV «Vinnytsia» [in Ukrainian].
5. Kokhanovskyi, V. P., Zolotukhyna, E. V., Leshkevych, T. H., & Fatkhy, T. B. (2003). *Fylosofiya dlia aspyrantov [Philosophy for Graduate Students]*. Rostov N/D: Feniks [in Russian].
6. *Novaya filosofskaya entsiklopediya v 4-h tomah [New philosophical encyclopedia in 4 volumes]*. (2019). Vol. 2. Moskva: Myisl [in Russian].
7. Obratstov, P. I. (2004). *Metody i metodologiya psihologo-pedagogicheskogo issledovaniya [Methods and methodology of psychological and pedagogical research]*. Sankt-Peterburg: Piter [in Russian].
8. Konverskyi, A. Ye. (Ed.). (2010). *Osnovy metodolohii ta orhanizatsii naukovykh doslidzhen [Fundamentals of methodology and organization of scientific research]*. Kyiv: Tsentri Uchbovoi Literatury [in Ukrainian].
9. Kurland, Z. N. (Ed.), Khmeliuk, R. I., & Semenova, A. V. (2007). *Pedahohika vyshchoi shkoly [Higher education pedagogy]*. Kyiv: Znannia [in Ukrainian].
10. Savchyn, M. (2013). *Metodolohemy Psykholohii [Methodologists of psychology]*. Kyiv : Akademydav [in Ukrainian].
11. Selevko, H. K. (2006). *Entsiklopediya obrazovatelnykh tehnologiy [Encyclopedia of Educational Technologies]*. Vol. 1. Moskva: NII shkolnykh tehnologiy [in Russian].
12. Radul, V. V. (2004). *Sotsiolo-ho-pedahohichniy slovnyk [Sociological and pedagogical dictionary]*. Kyiv : ExOb [in Ukrainian].
13. Spirkin, A. H., Yudin, E. H., & Yaroshevskiy, M. H. (1983). *Filosofskiy entsiklopedicheskii slovar [Encyclopedic Dictionary of Philosophy]*. Moskva: Sovetskaya entsiklopediya [in Russian].
14. Dubichynskiy, V. (Ed.), Kusaikina, N., & Tsybulnyk, Yu. (2012). *Suchasnyi tлумачnyi slovnyk ukrainskoi movy: 65000 sliv [Modern Ukrainian Dictionary of Interpretation: 65000 words]*. Kharkov : SCHOOL [in Ukrainian].
15. Chernilevskiy, D. V. Tomchuk, M. I., Dubaseniuk, O. A., Antonova, O. Ye., & Zakharchenko, V. P. (2012). *Metodolohiia naukovoї diialnosti [Methodology of scientific activity]*. Vinnytsia: Nilan-LTD [in Ukrainian].
16. Chmylenko, F. O., & Zhuk, L. P. (2014). *Posibnyk do vuvchennia dystsypliny «Metodolohiia ta orhanizatsiia naukovykh doslidzhen» [Guide to the discipline «Methodology and organization of scientific research»]*. Dnipropetrovsk: RVV DNU [in Ukrainian].

Fursykova T. V. Methodological fundamentals of professional mediaculture development of future masters of education

The methodological concepts of the development of professional media culture of future masters of education have been defined in the article. Methodological foundations of the research were revealed through the study and analysis of scientific works in philosophy, psychology, pedagogy and media studies, generalization of domestic and foreign experience of professional media culture development of future masters of education.

Taking into account current concepts of scientific search, the problem of the research is considered at four methodological levels:

– in philosophical and methodological terms, the basic scientific ideas that are aimed at the preparation of future masters of education are the provisions of the general theory of activity, which reveals the principles and ways of increasing the effectiveness of professional actions, regularity of expedient and rational construction of activity; philosophy of humanistic education, its study in development and interconnection on the basis of unity of logical and historical, general and partial; synergetic philosophy, which envisages openness, non-linearity and self-organization of educational systems;

– principles of objectivity, substantive analysis, unity of logical and historical, conceptual unity are fundamental in the scientific plan; psychological theories of activity; systematic and cultural approaches;

– in the pedagogical area ideas, provisions and methods inherent in information, semiotic, technological, competence approaches, theory of optimization; general pedagogical requirements of regularities of training; general didactic principles are important;

– directly in relation to the preparation of masters of education in the context of research, the following were taken into account: principles of vocational training, basic theories and principles of media education.

Adherence to these methodological provisions and principles is necessary for the optimal functioning of the system of development of professional media culture of future masters of education.

Key words: methodology, methodological level, approach, development, media culture, future masters of education.

УДК 376.112.4

DOI <https://doi.org/10.31392/2311-5491/2019-70.62>

Цуркан Т. Г., Баланюк Н. С.

ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ДО РОБОТИ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

У соціальному сенсі інклюзивна освіта розкривається так: участь – це рушійна сила інклюзії, інклюзивна освіта спрямована на подолання нерівноправної участі; інклюзивне суспільство – це відкрите суспільство, яке надає індивіду можливість включення; інклюзивна освіта являє собою шлях у включене суспільство; соціальна місія інклюзивної освіти полягає в тому, що вона вчить дітей працювати в команді, спілкуватися, розвиватися разом з іншими, прагнути до єдності, цінувати різноманітність.

Інклюзія в суспільних відносинах і в освіті сьогодні впроваджується як провідна ідеологія ставлення до людей з особливими освітніми потребами в нашій країні. Але при цьому системне впровадження інклюзивної освіти відбувається в Україні вкрай повільно і досить нерівномірно. Підготовка кадрів для інклюзивної освіти є однією з умов реалізації самої інклюзії. Підготовка висококваліфікованих фахівців, здатних працювати в умовах, що змінилися, передбачає використання моделі формування готовності майбутніх педагогів до роботи в умовах інклюзивної освіти, побудованої на основі системного, компетентісно-діяльнісного і аксіологічного підходів. Дуже важливо враховувати організаційно-педагогічні умови, що забезпечують формування такої готовності. Необхідність професійної підготовки педагогів до реалізації інклюзивної освіти відзначається в сучасній освітній політиці. У статті розкрито проблему готовності педагогів до роботи в інклюзивному освітньому просторі. Значущість та актуальність окресленої проблеми підтверджена аналізом нормативних документів. Автори відстежили різні позиції щодо трактування дефініції «готовність» та визначили власне розуміння цього поняття. Окреслено критерії готовності педагога до інклюзивної педагогічної практики. У статті описано основні компоненти професійної готовності майбутніх педагогів до роботи в умовах інклюзивної освіти. Спроектвана модель формування готовності майбутніх педагогів до роботи в умовах інклюзивної освіти включає комплекс педагогічних умов, що обґрунтовані в статті.

Ключові слова: готовність, інклюзивна освіта, майбутній вчитель, інклюзивний освітній простір, педагог.

Ефективність впровадження інклюзивного підходу в освітню систему залежить від підготовки кваліфікованих педагогічних кадрів, які усвідомлюють соціальну значущість своєї професії, володіють високою мотивацією до виконання професійної діяльності, знають вікові та психологічні особливості вихованців з різними нозологіями розвитку, які вміють реалізовувати конструктивну педагогічну взаємодію між усіма суб'єктами освітнього середовища.

Сьогодні педагогічна наука і практика розробляють і впроваджують в життя інноваційні підходи до навчання і виховання дітей з особливими освітніми потребами. Так, інклюзивна освіта надає кожній дитині незалежно від соціального стану, расової приналежності, фізичних і розумових здібностей рівні права в отриманні адекватної їй рівню розвитку освіти. Освітньою політикою України передбачається, що дітям з особливостями розвитку не обов'язково навчатися в спеціальних установах: у звичайній загальноосвітній школі вони не тільки можуть отримати більш якісну освіту, а й успішно адаптуватися до життя, реалізувати потребу в емоційному і фізичному розвитку.

У вітчизняній і зарубіжній педагогіці накопичений великий досвід у дослідженні проблем формування професійної готовності педагога. Багато наукових праць присвячено аналізу професійної освіти (Є. Белозерцев, А. Вербицький, В. Краєвський та інші), проблемі розвитку особистості педагога (С. Сластьонін, А. Кошелєва), готовності педагога до корекційної педагогічної діяльності (А. Биков, І. Бех, В. Бондар, С. Болтівець, Г. Бондаренко, Т. Данилова, Н. Дементьєва, Т. Ілляшенко, А. Кігичак, А. Панов, О. Хохліна,